

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ค้นคว้ารวบรวม ความหมาย แนวความคิดทฤษฎี และหลักการที่ต้องรู้และควรนำมาใช้ในการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับการเรียนการสอน และศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
3. รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
4. ประเภทคดีที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1. ความหมายของการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการใดๆ ที่สร้างความสัมพันธ์ ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายให้กลับคืนมาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยใช้วิธีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมหลายฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย สังคม ชุมชน และ เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแทนการลงโทษจำคุกหรือลงโทษอื่นตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจ หมายถึง การเจรจา (Mediation) การไกล่เกลี่ย (Conciliation) การประชุมกลุ่มเพื่อระงับข้อพิพาท (Conferencing and Sentencing Circles)² และยังมีผู้ให้ความหมายไว้อีกดังนี้

Tony Marshall ได้ให้นิยามความหมายไว้ว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการซึ่งคู่ความทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดมาพบกัน เพื่อร่วมกันแก้ไขที่จะจัดการอย่างไรกับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นและสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต”

Howard Zehr ได้ให้นิยามความหมายไว้ว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือการสร้างพันธะแห่งความเป็นธรรม โดยให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และคนในชุมชนเข้ามาพบปะเจรจาเพื่อหาข้อยุติ ซึ่งอาจจะเป็นการชดเชยค่าเสียหาย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน และการรับรองว่าจะไม่ไปก่อเรื่องที่ไม่พึงประสงค์ขึ้นในอนาคต”

---

² พชรวรรณ ขำตุ้ม.กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรม. วารสารนิติ รัฐกิจและสังคมศาสตร์ : 31

Mark Umbreit ได้ให้นิยามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่า “จะเพิ่มบทบาทผู้เสียหาย และสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างให้มีส่วนร่วมในระบบกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น กระบวนการยุติธรรมเชิง

สมานฉันท์จะนำผู้กระทำผิดมารับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคลและชุมชนที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำผิด มีการฟื้นฟูความเสียหายทางใจและร่างกายของผู้เสียหาย และให้โอกาสบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำความผิดมาพูดคุย เจรจา และแก้ไขปัญหาร่วมกัน อันจะนำมาซึ่งความรู้สึกปลอดภัยและความผาสุกของคนในชุมชน

John Braithwaite ได้ให้ความเห็นว่า “แนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีจุดประสงค์เพื่อการป้องกัน การแก้ไขฟื้นฟู การตัดโอกาสในการกระทำผิด และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน อันจะเป็นการป้องกันอาชญากรรม

Heather Stray ได้นิยามความหมายกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ว่า “เป็นกระบวนการยุติธรรมทางปฏิบัติไม่เป็นทางการซึ่งกำหนดให้ผู้กระทำผิด รับผิดชอบในความผิดที่ตนได้กระทำลงไปและชดใช้แก่ผู้เสียหายและชุมชน โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะมีผลในการฟื้นฟู ทั้งผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชน

ณัฐสา ฉัตรไพฑูรย์ ได้นิยามความหมายกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่า “เป็นวิธีระงับข้อพิพาทและความขัดแย้งซึ่งกำหนดเป็นหลักการไว้ โดยให้บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำความผิดได้มีโอกาสพบกันและพูดถึงเรื่องการกระทำและผลของการกระทำผิดที่เกิดขึ้น เพื่อหาข้อสรุป³

2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

โดยพื้นฐานทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เริ่มต้นมาจากแนวความคิดของนักวิชาการในยุโรปที่ต่อมาได้มีการนำแนวความคิดนี้ไปใช้ในสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย จนก่อให้เกิดเป็นทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3 ทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการของ Nils Christie ศาสตราจารย์ด้านอาชญาวิทยาชาวนอร์เวย์ 2) ทฤษฎีเรื่องรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของ Howard Zehr นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกา 3) ทฤษฎีแนวความคิดเรื่องการดำเนินเพื่อการมีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกันของ John Braithwaite ศาสตราจารย์ด้านอาชญาวิทยาชาวออสเตรเลีย ซึ่งจะได้กล่าวถึงทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้ง 3 ทฤษฎีในรายละเอียดตามลำดับ

2.1 ทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice)

ทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการนี้ มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศนอร์เวย์ ปี ค.ศ.1970 อันถือเป็นแนวความคิดต้นแบบของเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความคิดที่ว่า “กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายมีข้อจำกัดตามปัจจัยด้านเวลาและสถานที่ ซึ่งหากไม่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายได้ ก็ควรจะมีความกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการเป็นทางเลือกเพื่อลดการต่อสู้เป็นคดีความ โดยบุคคลที่ริเริ่มแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการนี้คือ Nils Christie ในการเขียนบทความเรื่อง Conflict as Property ที่ได้อธิบายแนวความคิดว่า “การที่รัฐได้เข้ามา

³ ณัฐ นารินทร์, จริณทิพย์ ตริยตริ่งศิริคุณ, การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยความร่วมมือของชุมชน. (2561) : 12-

จัดการระบบกระบวนการยุติธรรมในกรณีที่เกิดความขัดแย้งเป็นคดีความ ถือว่ารัฐได้แย่งเอาประโยชน์จากความขัดแย้งของผู้เสียหายและชุมชน เพราะเป็นการทำให้ผู้เสียหายเสียโอกาสที่จะปรับความเข้าใจกับผู้กระทำความผิด และเป็นการทำให้ชุมชนเสียโอกาสที่จะได้บททวนกติกาสังคมของชุมชนว่า ตรงตามความต้องการของคนในชุมชนหรือไม่ นอกจากนี้ Christie ยังได้ให้แนวความคิดที่ว่า คุณค่าของกฎหมายอาญาไม่สามารถแสดงออกโดยการใช้โทษในหนังสือที่มีชื่อเสียง ว่า Limits to Pain ซึ่งกระบวนการยุติธรรมแบบไม่เป็นทางการตามแนวคิดของ Christie มีอิทธิพลอย่างมากต่อทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในยุโรปและสหรัฐอเมริกาก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิด มีการจัดตั้งคณะกรรมการระงับข้อพิพาทท้องถิ่น เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา การลดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นแทนการใช้วิธีการทางกฎหมายอาญา

2.2 ทฤษฎีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Pattern of Restorative Justice)

จากจุดเริ่มต้นของแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice) ในยุโรป ได้แพร่หลายมีอิทธิพลต่องานวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสหรัฐอเมริกาโดยนักวิชาการที่ได้คิดค้นรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ Howard Zehr ได้ให้แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหนังสือที่มีชื่อว่า “Retributive Justice. Restorative Justice” ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน โดยเน้นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดที่จะแสดงความรับผิดชอบในการชดใช้ความผิดที่ได้ก่อเคยก่อขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่ผู้เสียหาย เป็นวิธีการสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้กระทำความผิด ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจนสามารถนำไปสู่การระงับข้อพิพาท การชดเชย และการให้อภัย ซึ่งต่อมา Mark Umbreit และ Martin Wright ได้นำแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของการระงับข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และต่อมา นักวิชาการชาวอเมริกันที่ชื่อ Shonholz ได้นำความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปประยุกต์ใช้ในรูปแบบที่มีชื่อว่า ยุติธรรมชุมชน (Community-Based Justice) ซึ่งรูปแบบยุติธรรมชุมชนนี้ มีความเด่นชัดในเรื่องการนำวิธีการระงับข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมาใช้ เพื่อผนวกกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ

2.3 ทฤษฎีมุมมองสังคมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Social Dimension of Restorative Justice)

อิทธิพลของวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเรื่องการขอภัยและการให้อภัยได้นำมาสู่แนวความคิดทฤษฎีมุมมองสังคมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศออสเตรเลีย ศาสตราจารย์ John Braithwaite นำเสนอรูปแบบของการควบคุมชุมชน โดยใช้แนวความคิดเรื่องการตำหนิเพื่อให้มีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน (Reintegrative Shaming)” ซึ่งแนวความคิดนี้ได้ให้ชุมชนตำหนิการกระทำความผิดอันถือเสมือนเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังเน้นการให้อภัยและการยอมรับให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนเข้าสู่ชุมชน และการที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกัน

จะทำให้ลดการกระทำความผิดในชุมชน การตำหนิผู้กระทำความผิดโดยชุมชนนี้ถือเป็นกลไกในการตรวจสอบและควบคุมชุมชน อย่างไรก็ตาม James Whiteman นักวิชาการชาวสหรัฐอเมริกาได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์แนวความคิดเรื่องการตำหนิของ Braithwaite ว่า ไม่ควรนำเรื่องการตำหนิมาใช้ในสังคมสมัยใหม่เพราะจะทำให้ผู้กระทำความผิดทางอาญาไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมืองและเป็นการลดคุณค่าของกฎหมาย ซึ่งในบางกรณีอาจทำให้ผู้กระทำผิดหลุดรอดจากระบบการยุติธรรมตามกฎหมายโดยไม่ต้องรับโทษ และอาจจะถูกมองว่าการลงโทษโดยวิธีการตำหนิเป็นวิธีการเลือกปฏิบัติ แต่ในทางกลับกัน Braithwaite ได้ให้ข้อคิดมุมมองในทฤษฎีของเขาว่า ระบบกระบวนการยุติธรรมที่ใช้กันปกติก็ไม่ได้ช่วยป้องกันปัญหาจำนวนอาชญากรรมให้ลดลงและแก้ไขผู้กระทำความผิดได้ แต่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นอาศัยความเข้มแข็งของคนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งหากมีกรณีการกระทำความผิดใดเกิดขึ้นในชุมชน จะได้มีการประชุมว่ายอมรับหรือไม่ยอมรับพฤติกรรมการกระทำความผิดนั้นหรือไม่ กรณีการกระทำความผิดที่เข้าสู่ระบบนอกจากกระบวนการตำหนิโดยชุมชนเป็นมาตรการเพื่อการป้องกันการกระทำความผิดไม่ให้เกิดซ้ำและการดำเนินการดังกล่าวควรจำกัดเฉพาะบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น การตำหนิเพื่อสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกันระหว่างคนในชุมชน⁴

3. รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือแนวทางแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่มีความยืดหยุ่นซึ่งสามารถนำไปใช้ในระบบยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่ เช่น กฎหมายของชนพื้นเมืองและกฎหมายจารีตประเพณี หรือใช้ในฐานะเป็นส่วนหนุนเสริมได้เช่นกัน ซึ่งเห็นได้ว่าการใช้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างแพร่หลาย ซึ่งการดำเนินการให้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีสถานะในเชิงสถาบัน ในระบบยุติธรรมนั้นต้องอาศัยช่องทางและแนวทางที่หลากหลาย จึงยังไม่มีข้อสรุปด้านพัฒนาการของกระบวนการในขณะนี้ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้หลายแบบหรือใช้โดยอิสระแยกจากกัน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำนวนมากได้รับการพัฒนาเพื่อให้เป็นทางเลือกของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเสนอแนวทางที่หลากหลายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ได้เข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ การดำเนินกระบวนการหลังการพิจารณาของศาล (Post-sentencing) รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งอาจเป็นการจำคุกนั้นสามารถช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอย่างมีประสิทธิภาพ หากแนวทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนที่ช่วยรับผู้ต้องขังกลับคืนสู่ชุมชน (ลงหลักปักฐานในชุมชน) นั้นสามารถพิสูจน์ได้เช่นกันถึงประสิทธิภาพในการสนับสนุนการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำความผิด และเสริมสร้างสายสัมพันธ์กับชุมชนอีกด้วย ซึ่งรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ได้รับความนิยมมีดังนี้

⁴ ณฐ นารินทร์, จริณทิพย์ ตรีตริงศิริคุณ. การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีส่วนร่วมของชุมชน. (2561) : 13-

3.1 การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation - VOM) (หรือที่เรียกว่า กระบวนการสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด หรือกระบวนการสานเสวนาระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ซึ่งในยุโรปเรียกว่า การไกล่เกลี่ยทางอาญา (penal mediation) เป็นหนึ่งในกระบวนการแรก ๆ ของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้กันทั่วไปตามที่ปรากฏในรายงานของประเทศต่าง ๆ ทั้งยังเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถเข้าร่วมเพื่อหารือถึงอาชญากรรมและผลกระทบที่ได้รับ โดยบุคคลที่สามที่มีความเป็นกลางและผ่านการอบรมมาแล้วเป็นผู้จัดกระบวนการ ซึ่งอาจเป็นการประชุมแบบเผชิญหน้ากันจริง (face-to-face meeting) หรือด้วยวิธีการทางอ้อมอื่น ๆ อย่างน้อยที่สุด กระบวนการนี้ได้เปิดโอกาสให้เกิดการสานเสวนาระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดออกแบบขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายจากอาชญากรรมขณะเดียวกัน เป็นการรับประกันว่า ผู้กระทำความผิดจะมีความสำนึกผิดและแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำผิดนั้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการศาล ทนายความ กระบวนการนี้สามารถดำเนินการได้โดยหน่วยงานรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนฝังจำเลยหรือเจ้าหน้าที่คุมประพฤติสามารถดำเนินการส่งต่อคดีมายังกระบวนการได้ หรือบางกรณี ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดอาจร้องขอเพื่อเข้าสู่กระบวนการด้วยตัวเอง

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดสามารถดำเนินการได้ทั้งในระยะก่อนตั้งข้อกล่าวหา ก่อนการพิจารณาและก่อนตัดสินคดี หลังการวินิจฉัยของศาล กระบวนการนี้อาศัยการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจทั้งจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และกระบวนการนี้สามารถดำเนินการก่อนการพิจารณาของศาล (pre-sentencing process) เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพิจารณาและตัดสินลงโทษ เมื่อมีการไกล่เกลี่ยก่อนการพิจารณาของศาล ผลลัพธ์ของการไกล่เกลี่ยจะถูกนำส่งกลับไปให้อัยการหรือศาลพิจารณา นอกจากนี้ ยังสามารถใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดได้ในระหว่างการจองจำผู้กระทำความผิด และสามารถเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแม้ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดถูกตัดสินต้องโทษเป็นระยะเวลานานก็ตาม

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของกระบวนการได้ หากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดสามารถเผชิญหน้า สะท้อนหรือแสดงความรู้สึกต่อกันและกันโดยตรง และพัฒนาความเข้าใจต่อสถานการณ์และสาเหตุที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมนั้นใหม่ การไกล่เกลี่ยสามารถบรรลุข้อตกลงที่จะช่วยให้คู่กรณีสามารถปิดฉากสถานการณ์ลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้จัดกระบวนการที่ผ่านการอบรมมาแล้ว

ในการดำเนินการนั้น ผู้จัดกระบวนการจะพบกับคู่กรณีทั้งสองก่อนการประชุมที่มีการเผชิญหน้า เพื่อช่วยให้ทั้งสองฝ่ายได้เตรียมตัวซึ่งการเตรียมความพร้อมนั้นเป็นการรับประกันว่าผู้เสียหายจะไม่ถูกทำให้เป็นเหยื่อจากการเผชิญหน้ากับผู้กระทำความผิดและเพื่อรับประกันว่า ผู้กระทำความผิดยอมรับถึงความรับผิดชอบต่อการกระทำและมีความจริงใจที่จะพบกับผู้เสียหาย เมื่อการพบปะและสื่อสารกันโดยตรงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น เป็นเรื่องปกติที่คู่กรณีต่างมีเพื่อน

หรือผู้สนับสนุนมาด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ติดตามไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมการสนทนาเสมอไป และถึงแม้ที่สุดแล้ว แม้การพบปะกันจริงจะมีคุณค่าและคุณูปการ แต่การติดต่อโดยตรงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะไม่สามารถทำได้ทุกกรณีหรือไม่ได้เป็นที่ต้องการของผู้เสียหายเสมอไป ในกรณีนี้ จะใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยทางอ้อมโดยผู้จัดกระบวนการจะพบกับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายคนละเวลาอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งผ่านข้อความ (เช่น เสียงหรือวีดิทัศน์ที่บันทึกไว้) ซึ่งนิยมใช้กันแพร่หลาย

ข้อกำหนดพื้นฐานสี่ประการซึ่งจะต้องดำเนินการให้สำเร็จล่วงหน้าก่อนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด มีดังต่อไปนี้

- ผู้กระทำความผิดจะต้องยอมรับ หรืออย่างน้อยต้องไม่ปฏิเสธ) ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

- ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดเห็นพ้องตรงกันต่อข้อเท็จจริงเบื้องต้นของคดี ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าร่วมการไกล่เกลี่ย

- ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะต้องเข้าใจกระบวนการและยินดีเข้าร่วม

- ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดจะต้องพิจารณาถึงความปลอดภัยในการเข้าร่วมกระบวนการ

ส่วนใหญ่แล้ว ในการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดนั้น คู่กรณีจะถูกส่งไปยังหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อรับความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนตามต้องการ ผู้เสียหายจะได้รับข้อมูลมากที่สุดเพื่อช่วยในการตัดสินใจ ซึ่งผู้เสียหายสามารถร้องขอข้อมูลเกี่ยวกับอาชญากรรมและสามารถแจ้งกับผู้กระทำความผิดว่า ตนได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมอย่างไรบ้าง ผู้ไกล่เกลี่ยหนึ่งหรือสองคนจะให้ความช่วยเหลือคู่กรณีในการบรรลุข้อตกลงที่สามารถตอบสนองความต้องการของทั้งสองฝ่ายและแก้ปัญหาความขัดแย้งหรือระงับข้อพิพาท กระบวนการไกล่เกลี่ยอาจนำไปสู่การเยียวยาหรือการชดเชยความสูญเสียของผู้เสียหายรูปแบบต่าง ๆ ในกรณีที่กระบวนการไกล่เกลี่ยเกิดขึ้นก่อนการพิจารณาคดี ข้อตกลงจากกระบวนการระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะนำไปสู่ศาล และอาจผนวกอยู่ในการพิจารณาคดีหรือในเงื่อนไขของคำสั่งคุ้มครองประพฤติ

3.2 การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Restorative conferences)

การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Restorative Conferences) เช่น การประชุมกลุ่มชุมชน (Community Conferences) และการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferences) แตกต่างไปจากการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดในแง่ที่ว่า การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์มีบุคคลอื่นเข้าร่วมด้วยนอกเหนือจากผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ในการประชุมคดีเชิงสมานฉันท์นั้น ผู้ไกล่เกลี่ยในที่ประชุมซึ่งเป็นบุคคลที่สามและมีความเป็นกลางอาจนำบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด เช่น ครอบครัว เพื่อน ตัวแทนชุมชน เจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมประชุมด้วยขึ้นอยู่กับรูปแบบการประชุม ในหลายกรณี จะมีผู้จัดกระบวนการมากกว่าหนึ่งคนเพื่อให้เกิดความสมดุลของเพศสภาพหรือสิทธิประโยชน์ของกลุ่มเพศ

ทางเลือก (LGBT) และเพื่อคำนึงถึงข้อจำกัดที่เกิดจากความบกพร่องทางร่างกายหรือเพื่อให้สอดคล้องกับการใกล้เคียงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด การประชุมคดีเชิงสมานฉันท์มุ่งหมายที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดยอมรับถึงผลกระทบของการกระทำของตนที่ไม่ได้สร้างความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือครอบครัวเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวและญาติมิตรของผู้กระทำความผิดเอง ตลอดจนช่วยเปิดโอกาสให้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์เหล่านั้น

การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferences - FGC) ส่วนใหญ่แล้ว การประชุมกลุ่มครอบครัว (FGC) มักใช้เพื่อหันเหคดีจากการตั้งข้อกล่าวหาหรือฟ้องร้องคดีเด็กในระบบยุติธรรมทางอาญาที่เป็นทางการ ในประเทศนิวซีแลนด์ กฎหมายระดับประเทศให้การรับรองการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยมีการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวในกระบวนการยุติธรรมเยาวชนตั้งแต่ 1989 ซึ่งทำให้การประชุมกลุ่มครอบครัวมีสถานะเชิงสถาบันในระบบยุติธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางอื่น ๆ ในช่วงเวลานั้น ปัจจุบันการประชุมกลุ่มครอบครัวได้รับความนิยมแพร่หลาย โดยการประยุกต์ใช้ในฐานะที่เป็นแนวทางหันเหคดีก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือฟ้องร้องคดีซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการมีการใช้แนวทางนี้ในประเทศแคนาดา สาธารณรัฐเช็ก ไอร์แลนด์ เลโซโท แอฟริกาใต้ รัฐเซาท์ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ในการประชุมกลุ่มครอบครัวแต่ละครั้งจะมีผู้ประสานการประชุมหรือกระบวนการเป็นผู้ดำเนินกระบวนการ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการประชุมกลุ่มครอบครัวมีความครอบคลุมกว่าการใกล้เคียงทั่วไปจะมีการนำครอบครัวและญาติมิตรทั้งของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด หรือบางครั้งอาจมีสมาชิกชุมชนเข้าร่วมในกระบวนการที่มีการดำเนินการด้วยความเชี่ยวชาญนี้ด้วยการประชุมกลุ่มครอบครัวมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์หรือระบุความต้องการในขั้นสุดท้ายของคู่กรณี โดยให้น้ำหนักที่ผลกระทบของอาชญากรรมและการร่วมกันแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีกครั้ง อาณัติของกระบวนการนี้คือการเอื้ออำนวยให้ผู้กระทำความผิดได้เผชิญกับผลกระทบของอาชญากรรม จัดทำแผนการชดเชยเยียวยา และในกรณีร้ายแรง (ตัวอย่างเช่น ในรูปแบบของประเทศนิวซีแลนด์) จะมีการกำหนดความจำเป็นในการสอดส่องดูแลผู้ถูกคุมประพฤติอย่างเข้มงวดและเคร่งครัด หรือการคุมขัง ในประเทศออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกานั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำหน้าที่ในฐานะผู้คัดกรองเบื้องต้นในการส่งต่อคดีมาสู่การประชุมกลุ่มครอบครัว ขณะที่ในประเทศแอฟริกาใต้ผู้ที่ทำหน้าที่คัดกรองคืออัยการ

ประเทศต่าง ๆ ใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อแก้ปัญหาอาชญากรรมในวัยรุ่นเป็นการเฉพาะ ได้แก่ ประเทศนิวซีแลนด์แคนาดา และไอร์แลนด์เหนือ ตัวอย่างเช่น ในไอร์แลนด์เหนือ จะใช้การประชุมเยาวชน (youth conference) เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความต้องการกับสิทธิประโยชน์ของผู้เสียหายและเยาวชนผู้รับผิดชอบความเสียหายนั้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดแผนและผลลัพธ์ที่พัฒนาขึ้นจากการประชุมกลุ่มครอบครัวโดยมีข้อกำหนดและเงื่อนไขต่างกันไป ผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวจะได้รับเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมกระบวนการ ซึ่งประสบการณ์และบทบาทของผู้ประสานงานมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้เข้าร่วมและกระบวนการ

ในสหราชอาณาจักรนั้น ส่วนใหญ่แล้ว จะใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวในฐานะกระบวนการตัดสินใจในคดีที่เป็นการคุ้มครองเด็กซึ่งในกรณีเหล่านี้ นักสังคมสงเคราะห์จากแผนกเด็กและครอบครัวของบริการทางสังคมจะเป็นผู้ส่งต่อคดี การประชุมกลุ่มครอบครัวประกอบด้วยสมาชิกครอบครัวของเด็กและครอบครัวขยายของเด็กด้วยผู้จัดกระบวนการจะอธิบายถึงกระบวนการและประเด็นปัญหาที่ต้องแก้ไข จากนั้นครอบครัวจะร่วมกันหาทางแก้ปัญหา หากบริการทางสังคมสงเคราะห์ยอมรับคำแนะนำ หรือข้อเสนอแนะ ครอบครัวจะได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการนั้น

3.3 การประชุมแบบวงกลม (Circles)

ชนพื้นเมืองมีประเพณีการใช้การประชุมแบบวงกลมเพื่อการตัดสินใจ การเฉลิมฉลองทางจิตวิญญาณ การเยียวยา การแบ่งปันและการสอน การประชุมแบบวงกลมได้รับการรับรองและนำมาใช้ในระบบยุติธรรมทางอาญา ซึ่งการประชุมแบบวงกลมสามารถใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีและยังสามารถนำมาใช้ภายในชุมชนท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาข้อกังวลเกี่ยวกับอาชญากรรมหรือพฤติกรรมต่อต้านสังคมของสมาชิกรวมทั้งแก้ปัญหาการเรียนของชุมชนต่อหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายหรือหน่วยงานราชทัณฑ์ ซึ่งการสานเสวนาร่วมกันในชุมชนสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาเชิงบวกได้ การประชุมแบบวงกลมยังสามารถนำมาใช้ในโรงเรียนเพื่อแก้ปัญหาการกระทำความผิดของผู้เยาว์และการรังแกข่มขู่ ทั้งยังสามารถนำมาใช้ในคดีความขัดแย้งระหว่างชุมชนหรืออาชญากรรมที่เกิดจากความเกลียดชัง (Hate crime) ได้อีกด้วย นอกจากนี้ การประชุมแบบวงกลมยังสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ลดความรุนแรงภายในทัศนสถานและในสถานกักกัน อีกทั้งกระบวนการนี้ยังสามารถนำมาใช้สนับสนุนการคืนกลับสู่ชุมชนของผู้ต้องขังหรือการคืนกลับสู่โรงเรียนของเยาวชนเมื่อพ้นโทษต้องขัง

การประชุมแบบวงกลมและชนพื้นเมืองในประเทศแคนาดา วงกลมแสดงถึงหลักการสำคัญในโลกทัศน์และระบบความเชื่อของชนพื้นเมือง ได้แก่ ความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ความเสมอภาค และความต่อเนื่อง ตามคำสอนดั้งเดิมนั้น แบบแผนของชีวิตตามฤดูกาล การเกิดใหม่ การเคลื่อนย้ายของสัตว์และมนุษย์ที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องเหมือนวงกลมที่ไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด วงกลมหมายถึงการนับรวมทุกคน (inclusiveness) และไม่มีลำดับชั้น การประชุมแบบวงกลมเป็นสัญลักษณ์ของบูรณาภาพและความเสมอภาคการประชุมแบบวงกลมจะต้องเคารพและรับฟังมุมมองของผู้เข้าร่วมทุกคน ความเห็นใด ๆ จะต้องตอบสนองต่อคำถามหรือปัญหาโดยตรง ไม่ใช่ความเห็นที่บุคคลหนึ่งเอ่ยขึ้นเท่านั้น ในการประชุมแบบวงกลม วัตถุประสงค์หนึ่ง เช่น ไม่ทำ ก้อนหินหรือชนนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการได้ ผู้ที่ถือ “ไม้เท้าพูดได้” เท่านั้นที่มีสิทธิ์พูด ไม่ทำจะถูกส่งไปรอบวงอย่างเป็นระบบเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสได้พูดและมีส่วนร่วม กระบวนการประชุมแบบวงกลมได้รับการรับรองและนำมาใช้ในระบบยุติธรรมร่วมสมัย และยังให้กรอบการดำเนินงานเพื่อประยุกต์ใช้ในระบบยุติธรรมของชนพื้นเมือง ทั้งนี้ การประชุมแบบวงกลมเพื่อความยุติธรรมมีหลายรูปแบบด้วยกัน

การประชุมแบบวงกลมเพื่อระงับข้อพิพาท (Conflict Resolution Circles) กระบวนการประชุมแบบวงกลมเพื่อระงับข้อพิพาทเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความประสงค์ได้แก้ปัญหา

ความขัดแย้งในสภาพแวดล้อมเพื่อการเยียวยา (healing environment) กระบวนการนี้ช่วยให้ผู้คนสามารถรับมือกับข้อพิพาทก่อนที่จะลุกลามเป็นอาชญากรรม หรือเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน กระบวนการนี้สามารถดำเนินการในรูปแบบที่มีเฉพาะคู่กรณีเข้าร่วมประชุมเท่านั้น หรือในรูปแบบการประชุมแบบกลุ่มก็ได้

การประชุมแบบวงกลมเพื่อแก้ปัญหาในระยะแรก (Early Intervention Circles) กระบวนการประชุมแบบวงกลมเพื่อแก้ปัญหาในระยะแรกออกแบบให้ใช้กับผู้กระทำความผิดซึ่งอยู่ในขั้นก่อนการตั้งข้อกล่าวหาและหลังการตั้งข้อกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา กระบวนการนี้อาศัยความเห็นและข้อมูลจากชุมชนและผู้เสียหายมาร่างข้อเสนอนี้ ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการเยียวยาสำหรับผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน

การประชุมแบบวงกลมเพื่อการเยียวยา (Healing Circles) การประชุมที่มีพลังและมีบทบาทสำคัญคือ การประชุมแบบวงกลมเพื่อการเยียวยา กระบวนการนี้ใช้กับผู้ที่กำลังเผชิญวิกฤติหรือผู้ที่กำลังรู้สึกว่าการสนับสนุนในช่วงเวลาของการฟื้นฟู ผู้เข้าร่วมกระบวนการอาจเป็นผู้เสียหายจากอาชญากรรม ผู้กระทำความผิดที่อยู่ในขั้นก่อนการตั้งข้อกล่าวหาหรือที่อยู่ระหว่างการคุมขัง กระบวนการนี้นำโดยผู้จัดกระบวนการ (Circle keeper) และมีผู้เข้าร่วมหลากหลายขึ้นอยู่กับว่าผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิดรู้สึกว่ามีใครบ้างที่อยากให้เข้ามาอยู่ในกระบวนการนี้ ซึ่งอาจจะเป็นครอบครัว ญาติมิตร ผู้ดูแลผู้เสียหายหรือผู้ดูแลผู้เสียหาย กระบวนการนี้สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหรือปัญหาอื่น ๆ ที่บุคคลนั้นต้องการจะหารือ ซึ่งผู้เข้าร่วมสามารถบอกเล่าและให้ปัญหาของตนเองได้รับการรับฟังในบรรยากาศที่มีเมตตาจิต และในสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนกันและกันตามที่บุคคลต้องการเพื่อเริ่มต้นกระบวนการเยียวยา ซึ่งการแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่มช่วยให้ทุกคนสามารถแบ่งเบาภาระและความรู้สึกหนักหน่วงของบุคคลที่ต้องการเยียวยาได้ กระบวนการนี้ช่วยเสริมสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ขั้นตอนสำคัญประการของกระบวนการประชุมแบบวงกลม

ขั้นตอนที่ 1 ตัดสินว่า คดีหรือกรณีนั้นเหมาะสมสำหรับกระบวนการประชุมแบบวงกลมหรือไม่

ขั้นตอนที่ 2 เตรียมความพร้อมให้คู่กรณีซึ่งจะเข้าร่วมในกระบวนการ

ขั้นตอนที่ 3 แสวงหาข้อตกลงร่วมกันจากการประชุมแบบวงกลม

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการติดตามและสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้กระทำความผิดจะปฏิบัติตามข้อตกลง

ในบางกรณีอาจมีการประชุมแบบวงกลมหลายวง ซึ่งเริ่มจากผู้กระทำความผิดและผู้ดูแล จากนั้นจะมีวงประชุมลักษณะเดียวกันนี้สำหรับผู้เสียหายและผู้ดูแล สุดท้าย การประชุมแบบวงกลมขั้นต่อไปจะจัดขึ้นเพื่อให้คู่กรณีทุกคนมาเข้าร่วมพร้อมกัน

การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลม (Sentencing Circles) ถึงแม้จะมีการดำเนินคดีทางอาญาแล้วก็ตาม หากข้อมูลและความเห็นจากชุมชนในการประชุมพิจารณาแบบวงกลมมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมอาจดำเนินการภายในหรือนอก

ศาล และอาจมีผู้พิพากษาและทนายความเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมก็ได้ ทั้งนี้ การพิพากษาลงโทษไม่ได้ขึ้นอยู่กับคำแนะนำจากการประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมแต่กระบวนการจะเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับศาลในการพิจารณาตัดสินคดี เพื่อให้การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การปฏิบัติตามข้อตกลงซึ่งกำหนดรายละเอียดก่อนกระบวนการ และการรายงานผลลัพธ์จากกระบวนการต่อศาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง และจะต้องมีการคุ้มครองและดูแลเพื่อรับประกันว่ากระบวนการนี้ไม่ได้กลายเป็นพื้นที่ที่ผู้เสียหายจากอาชญากรรมตกเป็นเหยื่ออีกครั้ง ทั้งนี้ การสร้างความเชื่อมั่นว่า ผู้เข้าร่วมกระบวนการโดยเฉพาะผู้ที่เสี่ยงแทนชุมชนจะสามารถสะท้อนถึงคุณค่าที่กระบวนการต้องการมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยสามารถปรับประยุกต์ข้อตกลงในการดำเนินการที่มีอยู่ให้เข้ากับบริบทท้องถิ่นเพื่อดำเนินกระบวนการนี้กับชุมชนได้ การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมเป็นแนวทางที่สามารถนำหลักการความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ภายในกรอบการดำเนินงานแบบองค์รวม ซึ่งบุคลากรในระบบยุติธรรมจะมีอำนาจและหน้าที่ร่วมกับสมาชิกชุมชน กระบวนการนี้ยังให้ทางเลือกที่หลากหลายในการเยียวยาและลงโทษ ทั้งยังให้แนวทางแก้ปัญหาที่มีความยืดหยุ่น และสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ของผู้กระทำความผิดแต่ละคน รวมทั้งเงื่อนไขของคดีและศักยภาพของชุมชนอีกด้วย การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมออกแบบเพื่อยกระดับสำนึกร่วมของชุมชน และเพื่อเสริมพลังผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และสมาชิกชุมชนผ่านกระบวนการเยียวยาและแก้ปัญหา เป้าหมายหลักของกระบวนการคือการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหาย และยังเอื้อให้เกิดการบำบัดแก้ไข และการส่งผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม โดยฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้กระทำความผิดและสมาชิกชุมชน

ในบางกรณี การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมไม่ได้มีชุมชนเข้าร่วมในวงกว้าง จะมีเพียงผู้เสียหายและผู้ดูแล ผู้กระทำความผิด ครอบครัวและผู้ดูแล ทนายความ และผู้พิพากษา (ผู้อาวุโสหรือผู้รู้ของชุมชน) เท่านั้น “ผู้เข้าร่วมประกอบด้วยผู้ที่รู้จักผู้กระทำความผิดและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบริการที่ต้องการ และไม่จำเป็นที่ผู้เข้าร่วมจะต้องพูดแทนชุมชน”

ในประเทศแคนาดา การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมจะใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่และผู้เยาว์ และใช้กับฐานความผิดหลากหลาย กระบวนการนี้ใช้ทั้งในพื้นที่ชนบทและเมืองส่วนใหญ่แล้ว การประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมประกอบด้วยกระบวนการขั้นต่าง ๆ ดังนี้

- (1) ผู้กระทำความผิดยื่นความจำนงค์เข้าร่วมกระบวนการประชุมแบบวงกลม
- (2) จัดประชุมแบบวงกลมเพื่อการเยียวยาสำหรับผู้เสียหาย
- (3) จัดประชุมแบบวงกลมเพื่อการเยียวยาสำหรับผู้กระทำความผิด
- (4) จัดการประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมเพื่อพัฒนาข้อตกลงร่วมว่าด้วยแผนการ

ลงโทษ

- (5) จัดประชุมติดตามแบบวงกลมเพื่อติดตามความก้าวหน้าของผู้กระทำความผิด

ซึ่งแผนการลงโทษจะประกอบด้วยพันธะรับผิดชอบซึ่งมาจากระบบยุติธรรม ชุมชน และสมาชิกครอบครัวรวมทั้งจากผู้กระทำความผิดเอง กระบวนการนี้ประกอบด้วย การติดตามว่า

ผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามข้อตกลงที่ให้ไว้และข้อตกลงร่วมกันหรือไม่ และเพื่อให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนผู้กระทำความผิดหลังจากมีการพิพากษาคดีแล้ว

ในประเทศเม็กซิโก ภายใต้กฎหมายแห่งชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สำหรับวัยรุ่น (National Law on the Integral System of Criminal Justice for Adolescent (2016)) นั้น “การประชุมแบบวงกลมเชิงสมานฉันท์” เป็นหนึ่งในสามมาตรการที่เรียกว่า “กระบวนการสมานฉันท์” ซึ่งใช้กับเด็กอายุระหว่าง 12 ถึง 18 ปีภายในระบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนซึ่งเด็กจะต้องยอมรับความรับผิดชอบก่อนเป็นอันดับแรก เจ้าหน้าที่จากระบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้น และสมาชิกชุมชนที่ได้รับผลกระทบล้วนสามารถเข้าร่วมในการประชุมแบบวงกลมเชิงสมานฉันท์ได้ ข้อตกลงที่เป็นผลมาจากกระบวนการนี้ประกอบด้วยการชดเชย แผนการเยียวยา หรือข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติระหว่างการพักรอหรือการรับการพิจารณาคดีในศาล

นอกเหนือจากการประชุมพิจารณาคดีแบบวงกลมแล้วความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังแสวงหาพื้นที่ในศาลพิจารณาคดีชนพื้นเมือง (indigenous sentencing courts) อีกด้วย ศาลประเภทนี้มีอยู่ในประเทศออสเตรเลีย แคนาดา และนิวซีแลนด์ในประเทศออสเตรเลียนั้น ศาลพิจารณาคดีชนพื้นเมืองจะตัดสินคดีที่ผู้กระทำความผิดคดีความรุนแรงในครอบครัวหรือความรุนแรงในคู่ครองเป็นชนพื้นเมือง โดยผู้เสียหายและสมาชิกชุมชนสามารถเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินลงโทษได้ กระบวนการจะนำไปสู่การวางแผนลงโทษหรือ “แผนการเยียวยา” ซึ่งจะนับเป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษในระบบที่เป็นทางการ ทั้งนี้ กระบวนการของศาลพิจารณาคดีชนพื้นเมืองมักประสบความสำเร็จในเป้าหมายที่ชุมชนวางไว้ และในบางกรณีสามารถฟื้นฟูและยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและระบบยุติธรรมได้อีกด้วย เนื่องจากมีกระบวนการที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรม มีการยกระดับการสื่อสาร และสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนมากยิ่งขึ้น⁵

⁵ สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ. คู่มือว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. (2564) : 24-30.

4. ประเภทคดีที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับฐานความผิดหรือประเภทคดีบางคดีได้ดังนี้

4.1 ความผิดที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำ

ประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดโดยบัญญัติเป็นกฎหมายอย่างชัดเจน และหลายประเทศในยุโรป เช่น อังกฤษ เยอรมัน และออสเตรีย รวมทั้งแคนาดาและสหรัฐอเมริกา ก็นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นหลักเพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับประเทศไทยที่นำวิธีการ “การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน” มาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

4.2 ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว

กรณีความรุนแรงในครอบครัวถือเป็นปัญหาสังคมถึงอาชญากรรมที่ต้องใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเฉพาะเพื่อให้ความสำคัญกับเหยื่อหรือผู้เสียหายในฐานะเป็นประธานของปัญหา โดยคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้เสียหาย และแสวงหาวิธีการที่จะให้ผู้กระทำผิดเยียวยาจิตใจและปรับปรุงนิสัยความประพฤติอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาใช้กับเรื่องนี้ได้ สำหรับประเทศไทยจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งบัญญัติหลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้อย่างชัดเจน

4.3 ความผิดอาญาต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาที่ยอมความกันได้

เนื่องจากคดีอาญาประเภทนี้มีลักษณะที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิส่วนบุคคลแต่ไม่ได้กระทบกระเทือนต่อสาธารณะ กฎหมายจึงยอมให้ถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกันได้ และเมื่อยอมความกันแล้วผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องร้องอีกไม่ได้ โดยตัวอย่างคดีอาญาประเภทความผิดที่ยอมความได้ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย เช่น ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา (มาตรา ๒๗๖ วรรคหนึ่ง) ความผิดฐานอนาจาร (มาตรา ๒๗๔, ๒๕๔) ความผิดฐานหมิ่นประมาท (มาตรา ๓๒๖-๓๒๘) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ (มาตรา ๓๕๒-๓๕๕) และความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (มาตรา ๓๕๘-๓๕๙) เป็นต้น

4.4 ข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา

การกระทำบางอย่างผู้กระทำมีความผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญา เนื่องจากการกระทำนั้นเข้าองค์ประกอบความผิดทางอาญาในขณะเดียวกันยังทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายด้วย ซึ่งลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดทางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา หรืออีกนัยหนึ่งคือคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญานั้นนอกจากผู้กระทำผิดต้องรับผิดตามกฎหมายอาญาแล้ว ยังต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายด้วย เพราะฉะนั้น ข้อพิพาทในลักษณะนี้จะระงับลงได้ก็ต่อเมื่อคู่พิพาทได้ตกลงประนีประนอมยอมความกันทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง

4.5 ความผิดเล็กๆ น้อยๆ อื่นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้น

คดีอาญาประเภทนี้เป็นความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี ซึ่งแม้กฎหมายจะมีได้ บัญญัติให้เป็นคดีความผิดอันยอมความกันได้ เพราะถือว่าเป็นความผิดต่อแผ่นดินทำให้ต้องมีการ ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไปตามลำดับขั้นตอน แต่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมแต่ละลำดับ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการและศาล อาจใช้ดุลพินิจพิจารณาคดีประเภทนี้ให้เกิดความ ยุติธรรม ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกกระยะสั้นอันก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้กระทำผิดและสังคม มากกว่า รวมทั้งลดความแออัดในเรือนจำได้อีกทางหนึ่งด้วย⁶

---

⁶ เฟลินดา ตันรังสรรค์. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน. จุลินิติ. (2553) : 58-